

Referència bibliogràfica:

Cortijo Astudillo, Daniel (2012). "Història local i xarxes". Dins: DD.AA. *Patrimoni, història local i didàctica. Homenatge a Jaume Codina. Actes de les VI Jornades del Patrimoni del Baix Llobregat*, Sant Feliu de Llobregat: Consell Comarcal del Baix Llobregat i Edicions del Llobregat, 2012. Pàg. 446-460. [ISBN: 978-84-938801-6-3].

p^B_{L1}

HISTÒRIA LOCAL I XARXES

Daniel Cortijo Astudillo
www.altresbarcelones.com

Les eres digitals

Després de la proliferació dels webs 1.0, realitzats per coneixedors del llenguatge html i que feien pàgines estàtiques i temàtiques, als anys noranta del segle XX, van aparèixer els fòrums, les primeres plataformes obertes d'intercanvi de coneixements, opinions i discussions entre usuaris. Més endavant, i amb una estructura de quadern de bitàcola, edició senzilla i visual, eines com Blocat, Blogger o Wordpress, permetien a qualsevol usuari penjar contingut a la xarxa i actualitzar-lo de manera regular. El nou sistema permetia interactuar amb els altres usuaris mitjançant els comentaris entre blocs. En un principi la majoria dels blocs eren simples miscel·lànies en forma de quadern de bitàcola on els usuaris explicaven la seva vida. Aviat, però, van començar a proliferar els blocs temàtics. Aquesta eina de seguida va arribar a mans dels historiadors locals, que van trobar en aquest suport una bona oportunitat per donar a conèixer els seus continguts i bolcar informació a la xarxa de manera sistematitzada. Les característiques d'aquest nou format feien que els historiadors, acostumats a fer textos densos i exhaustius, comencéssim a experimentar nous mètodes de comunicació per presentar continguts directes de manera atractiva, intentant captar l'atenció dels lectors i incitant a la reflexió. En el cas de la història local en concret, alguns de nosaltres vàrem sorprendre'ns en veure la bona resposta que aquest tipus de projectes tenien entre la resta d'usuaris. Existia una nova manera de transmetre la història de l'entorn immediat, la gent agraïa els continguts i en demanava més. En el camp de la fotografia històrica també havien aparegut pàgines d'èxit com ara fotosdebarcelona.com, dirigit per Ugo Manzoni, que

encara funciona i gaudeix de bona salut, o fotologs com Antiquari, ara convertit en bloc.

La bona rebuda del *Projecte Altres Barcelones*, on havia centrat les meves prioritats a explicar curiositats insòlites de la història de la vida quotidiana de Barcelona, em va portar a intentar convèncer altres companys de facultat per començar a crear un projecte conjunt de difusió de la història local de les nostres respectives poblacions des d'una perspectiva innovadora. Va ser aleshores quan van néixer projectes com *Històries Manresanes*, *Memòria de Sants* o *Un Mataró no tan llunyà*, grup de blocs al qual fa molt poc s'ha unit *Altres Històries de Lleida*.

Més enllà del que nosaltres estàvem fent, va sorgir un directori de blocs d'història local anomenat *Història Local Club* (encara existent), que agrupa per temàtiques blocs d'història local d'arreu dels territoris de parla catalana.

Amb l'explosió del fenomen de les xarxes socials, sobretot Facebook i Twitter, molts van pensar que l'era dels blocs ja estava superada, i anaven errats, ja que pel que s'ha demostrat, l'èxit rau a vincular el bloc a les xarxes socials i fer que tot es retroalimenta. Així doncs, no és incompatible compartir les notícies recents via Twitter i alhora fer apunts elaborats, amb fotografies i vídeos al bloc.

Una de les darreres pràctiques que s'està popularitzat actualment és la de retransmetre en directe per internet les conferències o ponències. *A priori* sembla una cosa difícil, però amb qualsevol ordinador o fins i tot telèfon amb càmera i connexió a la xarxa es pot dur a terme de manera ràpida i fàcil. Les pantalles on visualitzar aquestes imatges també es poden incrustar a blocs i pàgines web.

Historiadors locals, els primers historiadors 2.0 abans del 2.0

Entre els historiadors, els que es dediquen a la història local han estat sempre un dels col·lectius més lligats a la població del lloc estudiat. Aquest contacte entre historiador local i habitant produeix un intercanvi d'informació del qual es beneficien tant l'un com l'altre, generant un coneixement històric al qual, fins ara, podia accedir el conjunt de la població a través de publicacions, xerrades, rutes, etc... sobre el tema tractat.

Aquesta retroalimentació és el que més endavant s'ha portat a la xarxa amb el valor afegit de difondre aquesta informació en un cercle molt més ampli. Tothom que entri a la xarxa hi té accés lliurement i en alguns casos també hi pot participar aportant-hi nou contingut. Això és el que anomenem Cultura 2.0. El missatge ja no és unidireccional, com ho és en suports (canals) com el paper o bidireccional com ho serà en una conferència com aquesta, sinó que es torna multidireccional. La interactivitat i la compartició d'informació s'estén tant com vulguin en els usuaris de la xarxa.

No és res més que posar un gran altaveu a una tasca que ja es feia prèviament. Les possibilitats d'arribar a la gent es multipliquen.

Ciutats i persones, les estimes com més les coneixes i aquest fenomen genera cada vegada més consciència ciutadana, una consciència ciutadana en la qual la figura de l'historiador local és una peça clau.

Geolocalització i història local

Si parlem de geolocalització històrica a casa nostra, sense cap mena de dubte hem de parlar de *Bdebarna*, un projecte col·laboratiu creat per Marta Torres i Laura Rahola, que en varen ser unes de les pioneres.

El seu web *BdeBarna*, que encara funciona, permet als usuaris penjar escrits, textos i vídeos geolocalitzats a la ciutat i organitzats en diferents categories, entre les quals destaca la categoria d'“Història”. Arran dels continguts penjats pels usuaris, s'obren debats i aportacions d'altres usuaris. Davant l'èxit que el projecte va assolir a la ciutat de Barcelona, les creadores de *Bdebarna* van obrir el web *Cdecornellà* que seguint el mateix esperit ens permet compartir i aportar continguts històrics, vivències i opinions personals vinculades a espais concrets de Cornellà.

La revolució de la geolocalització en la història local va començar amb l'aparició a la xarxa de *Google Maps*, una eina que et permet cercar i introduir marcadors sobre un mapa satèl·lit. També ens permet de manera fàcil situar traçats com ara antigues muralles o límits municipals per exemple. I incloure-hi enllaços a continguts penjats a la xarxa.

Google Street View, una millora dins *Google Maps* que ens permet visualitzar la realitat a peu de carrer va presentar-se com una eina molt vàlida sobretot a l'hora de mostrar detalls arquitectònics locals.

Streetsmuseum és una de les últimes novetats pel que fa a la geolocalització de fotografies històriques. Amb el teu *smartphone* pots superposar fotos antigues del lloc on ets en el mateix moment.

Pel que fa a aplicacions per als telèfons mòbils cal destacar *Foursquare*, una eina creada inicialment perquè la gent localitzés o donés d'alta comerços i locals de la ciutat via GPS i que es compartissin opinions, però que, darrerament, també s'està utilitzant per geolocalitzar indrets ja esborrats pel pas del temps i penjar-hi informació històrica.

What was there, també és una eina nova que, basant-se en el sistema *Street View* de *Google Maps*, permet als usuaris penjar fotografies antigues de manera col·laborativa sobre les imatges actuals.

Smartphones i història local

Els *smartphones*, o telèfons mòbils adaptats per la connexió a internet, van irrompre al mercat a preus certament elevats, tot i que, darrerament, les companyies telefòniques han llançat diverses ofertes normalment lligades a la permanència que han fet que, en qüestió de mesos, els carrers de les nostres viles i ciutats es comencin a inundar de persones amb un petit dispositiu que els permet connectar-se a la xarxa en qualsevol moment.

Si l'aparició de les eines 2.0 d'intercanvi mutu d'informació a la xarxa ja va suposar noves oportunitats per als historiadors locals, l'arribada dels *smartphones* (iPhone, Android...) suposa ara una nova revolució, sobretot pel que fa la immediatesa i senzillesa amb què et permet interactuar.

Ara ja no cal arribar a casa o a la feina per connectar-te, la gent duu aparells a sobre tot el dia que poden connectar-se a tot arreu on arribi la cobertura.

Exemple de visualització amb Street Museum

Des dels primers telèfons mòbils hi ha hagut un procés paral·lel d'aprenentatge per part dels usuaris d'aquesta tecnologia, l'evolució ha estat progressiva i cada vegada hi ha aparells més intuïtius a l'hora d'utilitzar-se. Actualment només necessitem un dit. A més a més ja no ens cal anar amb una càmera i un mòbil, l'smartphone ho integra tot i amb una qualitat molt digna.

Per tant, l'smartphone esdevé una eina molt útil per a la geolocalització, ja que amb el GPS pots definir la ubicació al moment amb un marge d'error molt petit.

Continents i continguts. Un error de fons

La gent que, amb bona voluntat, s'inicia en les TIC, les TAC i el món 2.0, sovint comet un error. Potser per por de ser acusada d'haver perdut el tren de la modernitat, interioritza el missatge que aquestes són unes tecnologies innovadores i modernes i que s'han de promoure i sovint intenten aplicar-les de la manera que sigui. Aquesta idea és del tot errònia.

Utilitzar les noves tecnologies no és intrínsecament positiu, el que hem d'analitzar és la potencialitat que tenen per facilitar-nos les tasques de recerca i difusió.

No és important tenir Facebook, Twitter, un bloc o un compte a Youtube o LinkedIn. Aquestes plataformes no tenen valor per si soles, són simplement una eina. El que aporta realment el valor afegit són els continguts que generen i aporten els usuaris.

Sense anar més lluny, posar textos densos en un Power Point és molt pitjor per a la comprensió i per a la vista que tenir les fotocòpies de tota la vida, i utilitzant la xarxa de manera inadequada podem generar una crisi de comunicació. El que importa, doncs, no és marcar-se com a objectiu ser present a la xarxa i utilitzar les TIC,

sinó pensar en quins dels objectius que ens hem marcat ens poden ser útils aquestes eines i no al revés.

Gent gran i immigrants digitals

La gent gran de les nostres poblacions sempre ha representat una valuosa font d'informació. Els seus records, els documents i fotografies que tenen ens permeten, en molts casos, enriquir les nostres recerques.

Hem de ser conscients que aquest sector de població no s'ha format en l'era tecnològica i, en canvi, s'hi troben quan ja tenen una edat avançada. Són els qui anomenem immigrants digitals, a diferència dels nadius digitals, els joves que ja "han nascut amb la tecnologia sota el braç" i que han viscut l'evolució dels ordinadors, mòbils, videoconsoles i càmeres com una cosa natural, mentre que per a la gent gran, l'aparició de noves tecnologies suposa una barrera cada vegada més gran. Per poder entrar en aquest nou món digital, és important crear nous ponts de comunicació entre nadius i immigrants digitals, ja que els primers dominen la tecnologia i els segons tenen gran quantitat de coneixements per transmetre. Aquesta interacció genera cohesió social.

Actualment hi ha projectes d'alfabetització digital per a gent gran i immigrants digitals, però l'oferta és escassa perquè se'n pugui beneficiar tothom. Cal destacar que la capacitat d'aprenentatge és molt més limitada i el ritme és més lent, tot i així, de vegades els resultats són sorprenentment positius.

L'alfabetització digital és important per a la història local, ja que la gent gran són grans consumidors d'història, són una font històrica i cal connectar-los a aquestes noves tecnologies no només perquè puguin consultar el contingut que hi ha penjat a la xarxa sinó perquè també puguin interactuar aportant-n'hi de nou.

Exemples pràctics

1. Cas Pedrola

Fa uns tres anys, una pintada oblidada en un racó de la Barceloneta havia de ser el punt d'arrencada d'una de les moltes històries del bloc *Altres Barcelones*. Es tractava d'unes lletres mig esborrades que recordaven que el carrer Sant Miquel s'havia anomenat Miquel Pedrola.

Amb el temps, però, cercant en arxius, aquelles marques de la Guerra Civil es van convertir en un rostre i una història. Miquel Pedrola havia estat un jove combatent del POUM que havia mort al front d'Aragó durant els primers mesos de la Guerra Civil del 1936 i els seus companys, després d'un funeral multitudinari, li havien dedicat un carrer.

El fet que aquestes lletres poguessin ser esborrades en la rehabilitació de la façana em va empenyer a cercar el suport d'entitats i veïns del barri per tal d'aconseguir que l'Ajuntament n'acceptés la conservació. M. del Pino Suárez va entrar aleshores dins el procés i es va iniciar una llarga reivindicació que va durar més d'un any perquè el consistori restaurés aquell vestigi. Finalment vàrem en aconseguir la rehabilitació i la notícia va sortir per TV3.

Familiars d'en Miquel Pedrola varen veure la peça a la televisió i van entrar en contacte amb nosaltres. Ens van aportar molta informació i ens van comunicar que Miquel Pedrola havia tingut una filla pòstuma amb la seva companya Maria Valero, que s'havia exiliat a França. Li havien perdut la pista després d'una visita a Barcelona que fou interceptada pels agents del règim.

Vàrem intentar trobar Amada Pedrola i Valero in extremis, per via diplomàtica, però va ser impossible i no va poder assistir al gran homenatge que es va fer a la Barceloneta el 25 d'octubre en memòria del seu pare. Finalment va ser la historiadora Cindy Coignard, amb

qui jo havia tingut contacte durant una xerrada a la seu del Memorial Democràtic, qui ens hi va posar en contacte.

El dia 28 de gener vaig rebre un correu de la filla de Miquel Pedrola, emocionada en descobrir que la història del seu pare era encara ben viva a la Barceloneta i que els seus familiars catalans l'estaven cercant.

Al cap d'una setmana, Amada Pedrola va arribar a Barcelona i es va retrobar amb una família i part de la seva història.

Ella va arribar carregada de fotografies del seu pare que havia guardat tota la vida, un penjoll amb la seva imatge i una imatge del molí on havia perdut la vida.

Aprofitant la investigació que em va encarregar la Universitat de Barcelona, tenint en compte que ja coneixia pas per pas tot el recorregut de Miquel Pedrola al front i els esdeveniments que el varen dur a la mort, durant un cap de setmana, les persones més implicades en tot aquest afer vàrem acompanyar Amada Pedrola a retrobar-se in situ amb les darreres terres que va trepitjar son pare abans de morir.

Va ser un viatge molt emocionant on fins i tot vàrem tenir la grata sorpresa de descobrir una signatura de Miquel Pedrola gravada a les pedres d'una fortificació i vàrem pujar per la vella escala del Molino Palacín per aturar-nos davant la darrera porta que Miquel Pedrola va creuar abans que una bala impactés sobre la granada d'un company.

Ara, la filla de Miquel Pedrola té una casa llogada a la Barceloneta molt a prop de la pintada restaurada amb el nom del seu pare i passa la meitat de l'any en aquest barri que ja se sent com seu.

Aquest és un clar exemple del servei que les xarxes poden tenir per a la recerca i la difusió de la història, ja que els historiadors que em van donar pistes sobre on podia trobar informació ho van fer per correu electrònic, la família em va localitzar pel meu compte de

Amada Pedrola i la seva cosina Carmen davant la pintada d'en Miquel Pedrola

Facebook, les recollides de firmes es van fer via blog i la difusió de tot l'afer es va fer principalment per internet. No només això, sinó que després de buscar per via diplomàtica la filla de Miquel Pedrola sense obtenir resultats, va ser ella mateixa qui va contactar amb nosaltres per correu electrònic. Si no haguéssim aprofitat aquestes oportunitats en xarxa, segurament a hores d'ara encara estariem investigant sense resultats.

2. Historiadors 2.0

Ja fa uns mesos, entre alguns historiadors usuaris de Twitter va néixer una etiqueta nova anomenada #historiadors20, (Historiadors 2.0) amb la simple voluntat de poder comunicar-nos entre nosaltres per tal de fer una trobada presencial. Sense voler-ho allò va ser interpretat a la xarxa com una mena de maniobra rere la qual hi havia la intenció de crear una cosa més important, un esdeveniment o una eina nova. Davant l'entusiasme de la gent, vàrem començar a intercanviar correus electrònics i a parlar de les problemàtiques i possibilitats del sector historiogràfic a la xarxa. Varem decidir mantenir-nos en contacte i potenciar mútuament els nostres continguts i anar elaborant un full de temes a tractar en una trobada presencial. Tots compartíem unes mateixes impressions. Abundava la idea que el camp de la difusió al gran públic estava ocupat per periodistes a causa de la incapacitat de molts historiadors d'escriure de manera senzilla i entenedora i el mal costum d'expressar-se amb una certa pedanteria i un llenguatge recargolat innecessari i que molta informació important quedava oculta a la població aliena a la història "professional" per una manca d'esforç de difusió. Tots teníem clar que havíem d'agafar les regnes del futur de la nostra professió si volíem recuperar-ne el prestigi, evitar l'intrusisme i aconseguir fer que la història esdevingués un producte apte per al consum de tots els ciutadans sense desvirtuar-ne la rigorositat. Nosaltres vàrem començar a emprar l'etiqueta #historiadors20 per difondre els nostres continguts i la gent va aprofitar-la per a fer-nos

preguntes. Des d'aleshores, l'etiqueta ha esdevingut un dels referents bàsics de la història en xarxa. La gent fa consultes i els especialistes responem, també l'emprem per a intercanviar informació entre nosaltres. Un dels casos més impressionants va ser quan, a partir de la troballa d'unes lletres a Tremp que semblaven indicar la posició d'un antic refugi antiaeri, un antropòleg d'aquell indret em va contestar, en aquell mateix moment, que sí, que ho era, a més de quins altres carrers hi havia marques i a quina persona del poble m'havia d'adreçar per consultar més informació. A partir d'aquí, hi ha hagut un munt d'anècdotes que ens han demostrat la utilitat d'aquesta etiqueta.

#11set1714

La història local va arribar també a la xarxa de la mà del portal 324.cat de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals. Uns mesos abans de l'11 de setembre van contactar-me per a un projecte molt ambiciós: retransmetre a temps real l'any 2011 via Twitter la batalla de l'11 de setembre de 1714 a Barcelona.

En aquest projecte s'hi van arribar a implicar alguns dels principals experts en la matèria, com el director de les excavacions del Born Albert Garcia Espuche, el director del Museu d'Història de Catalunya, Agustí Alcoberro, el professor de la Universitat de Barcelona Àngel Casals, i l'il·lustrador històric Francesc Riart.

En uns inicis, el que s'havia programat era escollir alguns dels principals protagonistes d'aquella batalla i fer-ne una ficció històrica a través dels seus perfils de Twitter, però veient la forta implicació i la il·lusió dels col·laboradors vàrem decidir anar més enllà i aconseguir un resultat el màxim fidedigne possible incorporant frases reals, geolocalització i personatges poc coneguts del poble baix però sobre els quals tinguéssim documentació d'arxius notariais.

Capçalera de l'especial Viu l'11 de setembre a Twitter

A més de la recreació de les frases pròpiament dita es van donar d'alta alguns llocs històrics a *Foursquare*, la gent els va poder trobar amb el seu telèfon *in situ* i es va solapar un mapa antic del 1714 sobre un *Google Maps* indicant els principals punts importants de la ciutat perquè els usuaris poguessin orientar-se, sobretot tenint en compte que bona part de l'antic barri de la Marina va ser enderrocat pels borbònics posteriorment i la gent ja no té punts de referència.

L'acollida entre el públic va ser molt bona i l'etiqueta de Twitter #11set1714 va arribar a ser una de les més comentades a Catalunya.

A la recreació s'hi van sumar alguns espontanis com per exemple Jordi Julià Sala-Bellsolell, que va començar a introduir al seu parent Francesc Bellsolell de la Torre a partir d'unes memòries que deixà escrites els anys 1713 i 1714.

Conclusions

El coneixement pren més valor quan es socialitza, cal arribar al màxim de gent possible per tal d'incidir en la societat. La història ha de ser comunicada pels propis historiadors. La història críptica no passa d'un cercle reduït d'erudits.

Els historiadors tendim a expressar-nos d'una forma feixuga, carregada i amb frases inacabables. Cal fugir de tecnicismes innecessaris i de la pedanteria per tal de donar missatges clars i ben argumentats. Cal fer divulgació de la recerca per aportar-li el valor propi, fer-ne partícip la població i arribar allà on la gent no pot arribar utilitzant, per exemple, eines de retransmissió en directe per internet (fàcils i senzilles d'emprar).

Per altra banda, no hem de pensar que tothom té un *smartphone* o que tothom és a les xarxes socials. Ni tothom hi vol ser, ni tothom les domina. També cal mantenir els suports habituals per arribar a tothom. L'ideal seria una combinació de totes, és a dir, generar projectes multiplataforma. Ser a tot arreu.

El món de la recerca també s'ha revolucionat amb les possibilitats de la xarxa. Aquesta aporta als historiadors, sobretot als qui es dediquen a la història local, una enorme agilitat a l'hora de trobar documents, sobretot gràcies a la digitalització i la posada en xarxa dels arxius.

Davant de tot això podem optar per dues postures: quedar-nos ancorats en les tècniques de difusió i recerca del passat o bé aprofitar aquestes noves oportunitats.